Prof. Sakari Melander
10.10.2021

Lisäselvitys eduskunnan lakivaliokunnalle HE:tä 89/2021 vp koskeneen asiantuntijakuulemisen 8.10.2021 johdosta

1. HE:n 89/2021 vp johdosta eduskunnan lakivaliokunnassa 8.10.2021 järjestetyssä asiantuntijakuulemisessa muun muassa allekirjoittaneelta pyydettiin kirjallista lisäselvitystä mainittua esitystä koskevan asiantuntijakuulemisen keskustelussa esille nousseisiin kysymyksiin. Pyydettynä kirjallisena lisäselvityksenä esitän kunnioittavasti seuraavan.

2. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on esitystä koskeneessa lausunnossaan katsonut, että esityksen sisältämän 1. lakiehdotuksen 34 a luvun 4 §:n 4 kohtaa tulee perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten vuoksi täsmentää siten, että siitä ehdotettua paremmin käyvät ilmi edes keskeisimmät ryhmän rikollisen toiminnan kannalta olennaiset tehtävät (PeVL 34/2021 vp, 8 kohta). Lakivaliokunnalle 8.10.2021 toimittamassani kirjallisessa lausunnossa olen esittänyt tiettyjä näkökohtia kohdan täsmentämiseksi. Ensinnäkin rikoslain 34 luvun 4 §:n 1 momentin nykyinen 4 kohta (hoitaa terroristiryhmän tärkeitä taloudellisia asioita tai antaa ryhmän toiminnan kannalta erittäin tärkeitä taloudellisia tai oikeudellisia neuvoja) on nähdäkseni perustuslain 21 §:stä aiheutuvista syistä syytä säilyttää omana tekotapakohtanaan kirjallisessa lausunnossani 8.10.2021 tarkemmin esittämälläni tavalla. Ehdotettu 4 kohta olisi näin syytä siirtää täsmennettynä säännöksen 1 momentin 5 kohdaksi.

3. Keskeisimpien ryhmän toiminnan kannalta olennaisten tehtävien mainitseminen rikoslain 34 a luvun 4 §:n 4 (tai edellä esitetyn mukaisesti 5) kohdassa ei ole aivan yksinkertaista, ottaen huomioon mahdollisten tällaisten tehtävien lukuisuus (HE, s. 37–39).

Selvää sinänsä vaikuttaa olevan, että osa keskeisistä tehtävistä liittyy terroristiryhmän rikollisen toiminnan ylläpitämiseen ja käynnissä pitämiseen liittyvistä toimista (HE, s. 38). Tämän vuoksi ehdotetussa uudessa kohdassa voitaisiin mainita ”terroristiryhmän mainitun rikollisen toiminnan olennaisista toimintaedellytyksistä huolehtiminen”. Ilmaisu pitäisi sisällään esimerkiksi aseistuksen toimintakunnosta huolehtimisen, varustehuollosta huolehtimisen, laajamittaisen terroristiryhmän ruoka- ja vesihuollosta huolehtimisen sekä ryhmän viestintä- ja yhteydenpitopalveluista huolehtimisen.

Toinen kohdassa mahdollisesti nimenomaisesti mainittava tehtävä saattaisi olla sellaisen ryhmän toimintaan liittyvän ideologisen koulutuksen antaminen, jolla oikeutetaan terrorismirikosten tekeminen ja kannustetaan niiden tekemiseen (HE, s. 38). Erityisen moitittavaa tällaisen koulutuksen antaminen on, kun se kohdistetaan lapsiin ja kun tarkoituksena on kasvattaa lapsista tulevaisuudessa terrorismirikosten tekijöitä.

Vaikka rikossäännöksiin lisättävät avoimet tekotapakohdat ovat lähtökohtaisesti rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisia, terroristiryhmän toiminnan kannalta olennaisten tehtävien moninaisuus saattaa perustella tällaisen kohdan lisäämistä rikoslain 34 a luvun 4 §:n 4 (tai edellä esitetyn mukaisesti 5) kohtaan. Tällainen kohta tulisi kuitenkin muotoilla tavalla, jossa sen kattamat tekotavat vakavuudeltaan rinnastuvat kohdassa tarkoitettuihin muihin

tekotapoihin, minkä lisäksi osallistumisen olisi oltava olennaista. Kohta voitaisiin muotoilla vastaavasti kuin rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin 7 kohta (”järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista muulla vakavuudeltaan näihin verrattavalla olennaisella tavalla aktiivisesti edistämällä”).

4. Ehdotettua 4 (tai edellä esitetyn mukaisesti 5) kohtaa saattaisi olla myös syytä täsmentää mainitsemalla kohdassa nimenomaisesti, että tehtävän hoitamisen on oltava aktiivista (ks. myös edellä mainittu rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin 7 kohta, joka sisältää toiminnan aktiivisuutta koskevan edellytyksen). Esityksen perustelujen (s. 37) mukaan kohdassa tarkoitettu tehtävän hoitaminen edellyttää aktiivista toimintaa. Selvyyden vuoksi ja rangaistavan käyttäytymisen alan rajaamiseksi aktiivisuutta koskeva edellytys olisi syytä mainita kohdassa nimenomaisesti.

5. Lakivaliokunnan esitystä koskeneessa asiantuntijakuulemisessa 8.10.2021 kiinnitettiin huomiota siihen, kattaisiko tai tulisiko ehdotetun rikoslain 34 a luvun 4 §:n 1 momentin 4 kohdan kattaa terroristiryhmän jäseniin kohdistetut lääkintä- ja terveydenhuoltotehtävät. Nähdäkseni selvää on, että lääkintäetiikan mukaisesti toteutetut lääkintä- ja terveydenhuoltotehtävät jäävät ja niiden tulee jäädä rangaistavan käyttäytymisen alan ulkopuolelle. Esityksen perusteluissakin (s. 39) mainituin tavoin Geneven yleissopimusten 1 lisäpöytäkirjan (SopS 82/1960) 16(1) artiklan mukaan ketään henkilöä ei saa missään olosuhteissa rangaista lääkintäetiikan mukaisten lääkintätehtävien suorittamisesta riippumatta henkilöstä, jonka hyväksi ne koituvat. Edellä mainitun sopimusmääräyksen ilmentämä periaate lääkintäetiikan mukaisten lääkintätehtävien rankaisemattomuudesta tulee sovellettavaksi myös terroristiryhmän jäseniin kohdistuviin mainitunlaisiin lääkintätehtäviin.

Nähdäkseni edellä mainittu periaate koskee myös avustusjärjestöön kuulumattoman terroristiryhmän oman lääkärin toimintaa siltä osin kuin hän toteuttaa lääkintäetiikan mukaisia lääkintätehtäviä. Jos hän taas esimerkiksi lääkitsee terroristiryhmän taistelijoita tavalla, joka ei ole lääkintäetiikan mukainen ja joiden tarkoituksena on esimerkiksi pyrkiä parantamaan taistelijoiden taistelukestävyyttä, hänen toimintansa voisi tulla rangaistavaksi – rikoslain 34 a luvun 4 §:n 4 kohdan muiden rangaistavuutta koskevien edellytysten – esimerkiksi korotettua tahallisuutta koskevan – täyttyessä.

6. Lakivaliokunnan esitystä koskeneessa asiantuntijakuulemisessa 8.10.2021 kiinnitettiin huomiota siihen, mahdollistaako rikoslain voimassa oleva terrorismirikoksia koskeva sääntely sen soveltamisen tavalla, joka pitää sisällään mahdollisuuden sääntelyn väärinkäyttöön. Käsitykseni mukaan kysymys liittyi ennen muuta siihen, onko sääntely esimerkiksi siinä määrin väljää, että sitä voidaan soveltaa myös muunlaiseen toimintaan kuin terrorismiin. Sinänsä selvää on, että terrorismiin liittyvä rikosoikeudellinen sääntely on monella tavalla perus- ja ihmisoikeusherkkää, mitä osoittaa jo se, että terrorismirikoksia koskevia lainsäädäntöehdotuksia säännönmukaisesti käsitellään eduskunnan perustuslakivaliokunnassa. Toisaalta terrorismin poikkeuksellisen vakava luonne sekä terroritekojen perus- ja ihmisoikeuksia loukkaava luonne myös perustelevat niitä koskevaa kattavaa lainsäädäntöä.

Nähdäkseni rikoslain sisältämä terrorismirikoksia koskeva sääntely on ainakin pääosin muotoiltu tavalla, joka on suhteellisen tasapainoinen ja joka ei jätä sanottavasti tilaa sääntelyn liian laajalle tai sen tarkoitukseen kohdistumattomalle soveltamiselle. Toisaalta selvää on, että terrorismirikoksia koskeva sääntely muodostaa varsin monimutkaisen ja haasteellisen kokonaisuuden.

Sääntelyn ennakoitavuus paranee ja näin myös sen suojelutarkoituksen kannalta haasteellisten soveltamistilanteiden mahdollisuus vähenee, kun sääntely pyritään laatimaan tavalla, joka täysimääräisesti täyttää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen rikosoikeudelliselle sääntelylle asettamat vaatimukset. Tästä näkökulmasta myös ehdotetun rikoslain 34 a luvun 4 §:n 1 momentin 4 kohdan täsmentäminen on ensiarvoisen tärkeää.

Espoossa 10.10.2021

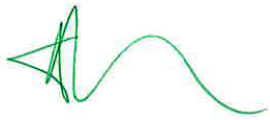

Sakari Melander
professori